

Els noms dels masos de Bordils.

Estudi introductori

POL BISBE GONZÁLEZ

Estudiant de batxillerat

Quaderns de la Selva, 23 (2011), 79-88

Resum: S'ha intentat esbrinar l'origen dels noms que duen o han dut els masos del poble de Bordils (el Gironès) i les històries que amaguen. Primer s'ha demanat informació que permetés situar sobre el mapa els masos del municipi. Després s'ha iniciat la recerca pel poble confrontant la informació obtinguda majoritàriament de fonts orals, amb fonts documentals, com el *Diccionari General de la Llengua Catalana*, la *Geografia general de Catalunya* o l'*Onomasticon Cataloniae*, entre d'altres. El resultat ha estat l'aplec de 52 noms, els quals pertanyen a 30 masos. En la seva majoria, corresponen al llinatge de la família que habitava cada mas. En altres, els noms són fruit de la situació geogràfica o d'alguna característica de l'edificació. També s'han trobat casos en què el nom del mas es deu a un trasllat de topònim. Tot i això, sovint el mot pel qual es coneix actualment una masia no coincideix amb el que consta a les escriptures.

Paraules clau: onomàstica, Bordils, masia, antroponímia, toponímia.

Abstract: *The author attempts to determine the origin of the farmhouses names from Bordils (Girona) and their hidden stories. First he has requested information to locate the farmhouses on a map. After, he compares the information obtained mainly from oral sources with the documentary sources, i.e., Diccionari General de la Llengua Catalana, the Geografia general de Catalunya o the Onomasticon Cataloniae, among others. The result has been a gathering of 52 names, corresponding to 30 farmhouses. The main part corresponds to the lineage of the family who lived in each house. In others, the names are the result of geographical location or any feature of the building. We have also found cases where the name of the house is due to a transfer of name. However, the current name of the house does not match what is recorded in deeds of property.*

Keywords: *onomastics, Bordils, farmhouse, anthroponymy, toponymy.*

Centre
d'Estudis
Selveatans

M'he proposat dur a terme un estudi sobre els noms dels masos de Bordils. Considero que és molt important conèixer les nostres arrels a partir de l'àmbit dels noms que ens envolten des de sempre i que potser mai no ens hem dedicat a estudiar des d'un punt de vista filològic i antropològic. Cada nom té la seva pròpia història, com cada persona té la seva. El que ens proposem és d'aprofundir en aquest vessant cultural des de la proximitat i, especialment, des de la curiositat, les ganes de saber, les ganes d'aprendre i d'establir un criteri metodològic racional i empíric a partir del coneixement directe, de l'estimació i de la utilització de les fonts bibliogràfiques (diccionaris etimològics, geogràfics, antropològics...) i de la recerca directa i vivencial de la gent que pertany a aquesta terra i que acumula, naturalment d'una manera selectiva, els seus records, les seves històries, les seves explicacions pseudoetimològiques; en definitiva, la seva visió intrahistòrica del seu món i del món que els envolta. L'estudi s'acompanya de la transcripció fonètica dels noms recordats atès que ens mostren la parla de la zona.

Àmbit geogràfic de treball

Bordils té com a límits municipals al nord el Ter i al sud la línia del ferrocarril de Girona a Portbou. S'hi poden trobar immenses plantacions de pollancre en el sector del Ter i la formació d'un dens nucli de població al nord de la línia de ferrocarril i a l'entorn de la carretera comarcal de Girona a Palamós dividint perfectament el terme en dues entitats de població. A més, hi ha els veïnats del Mas Bec i el Rissec. Bordils limita amb els municipis de Celrà a l'oest de Juià i Sant Martí Vell al sud i Sant Joan de Mollet a l'est. Si agafem el carrer Montserrat, arribarem fins al carrer Medinyà, l'antiga carretera per accedir a la població. Pel carrer Montserrat passa un torrent que va a donar a la riera de Juià, que travessa el terme i separa de forma perpendicular els dos carrers esmentats. En aquest punt, allà on s'acaba el carrer Montserrat i s'inicia el carrer de Medinyà, es barregen tres corrents d'aigua el torrent del carrer Montserrat, la riera de Juià i la riera de Celrà.

Recull de noms dels masos

Almeda, ca n' ['kanəl'mɛðə]

Ca n'Almeda és una masia situada en un carrer homònim. L'origen d'aquest topònim es deu al cognom d'un propietari molt recent.

Amorós, mas

Es tracta d'un dels noms que havia portat el mas de la Roda en honor al cognom d'un antic propietari de l'habitatge.

Augustí, ca l'

Es tracta del nom amb què antigament es coneixia cal Bisbe, per causa del cognom dels seus antics propietaris. Destaca la pronúncia diftongada de l'antropònim.

Augustí, mas

Aquest és el nom que consta a les escriptures del mas més popularment conegut com can Viader. Es desconeix el motiu del nom, però suposem devia ser el nom d'un antic habitant o propietari.

Avellí, ca l' [kalβə'li]

L'actual mas de la Roda duia aquest nom degut al cognom del seu antic propietari.

Baldiret, can ['kambaldi'rɛt]

Es tracta d'un mas datat de l'any 1629 situat al barri de Rissec i que figura a l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya.

Can Baldiret s'anomena així perquè el masover es deia Baldiri i era de baixa estatura, per tant prové d'un malnom individual. Anteriorment també havia dut el nom de can Pau Peres. En deien així en honor d'un antic habitant del mas.

Can Baldiret més que una casa és un conjunt, també es coneix com la Torre, a causa de la torre de planta quadrada i rematada amb balustrada.

Batista, can ['kambə'tistə]

Es tracta d'un mas situat al barri del Rissec el nom del qual prové del cognom de l'antic propietari. S'anomena així perquè part de la família provenia d'un mas d'un altre poble anomenat també can Batista. La casa data de 1584 i, segons les escriptures, abans era conegut amb el nom de can Salom.

Berto, can

Nom amb el qual es coneixia l'actualment més conegut com can Viader. El motiu d'aquest topònim és que un antic propietari de la casa anomenat Albert Vidal es va casar amb la pubilla de la casa que es deia Maria Casademont, a finals del s.XIX. D'aquí va néixer Carles Vidal Casademont, la filla del qual es va casar amb Viader. era més conegut per la gent amb l'hipocòrístic Berto, i per aquest motiu es va començar a anomenar per aquest nom al mas Augustí.

Bisbe, cal ['kal'bizβə]

Situat al barri del Rissec, aquest mas era antigament conegut com ca l'Augustí pel cognom de l'antic propietari. Actualment és conegut amb el nom de cal Bisbe també pel cognom del propietari.

Bosc, can

Can Bosc és el nom que va dur l'actualment conegut com can Almeda en motiu del cognom d'uns antics propietaris.

Cànova, la [ləkə'noβə]

Aquesta edificació es troba situada al pla de Celrà. També es coneix amb el nom de mas Pujades pels antics propietaris, la Cànova –pronunciada plana–l s'anomena així per una aglutinació, és a dir, la unió dels mots casa i nova. Aquest és el nom que portava l'antic mas que habitaven els propietaris d'aquest, topònim que, en canviar de casa, van traslladar a la nova. La pedra més antiga que es troba de la casa data de prop de l'any 1680.

Claveguera, can [ˈkaŋkləβə'ɣeɾə]

L'edifici es troba situat en un terreny cantoner a la confluència del carrer Almeda i el passeig Aymeric de Bordils. Aquesta casa va pertànyer a la família Barceló, tal com consta escrit al llindar d'una porta lateral on també apareix la data 1866. Les Germanes Teresianes van vendre aquesta casa a un tal Claveguera, un camperol la família del qual tenia com a malnom Claveguera.

Coll, can [ˈkaŋ'koʎ]

Envoltat d'arbres, aquest mas situat al camí del moli és més antic que tots els pollancres que hi ha ara, perquè a la llinda d'entrada hi trobem una data de l'any 1861, i sota la fila de teules que sobresurt cap a l'exterior, una altra data més antiga, 1835. Però la petita finestra que es troba a l'esquerra de la porta ens suggereix uns orígens més antics. El nom de la masia ve del cognom dels antics amos, que se'n van anar a viure a Barcelona.

Comas del Ban, can

Nom amb el que antigament es coneixia can Pou. El canvi de nom és degut al casament entre la pubilla de can Comas del Ban i un Pou de St. Martí Vell.

Conill Gros, cal [ˈkalku'niʎ'gros]

Entrant al Ban de Bordils hi trobem cal Conill Gros. Aquest habitatge és conegut amb el nom de mas Saló. Aquest és el nom que apareix a les escriptures, ja que es tracta del cognom dels seus propietaris. El topònim que porta el mas actualment és degut als seus llogaters. Es diu que el motiu del nom del mas és degut a una juguesca que va fer l'arrendatari del mas Saló en la qual el reptaven a anar corrents fins al bar de l'ateneu de Celrà a fer un cafè i tornar en un temps determinat. Si ho aconseguia li pagarien el cafè. En aconseguir-ho, la gent va començar a dir que aquell noi corria com un conill, així que els habitants del poble van donar al mas el topònim que encara avui conserva. També podem

trobar cal Conill Petit, una petita casa de la qual és propietat del germà petit de l'hereu del mas Saló.

Cua, can [ˈkaŋˈkuə]

Antigament conegut com a can Cuca, data de prop de l'any 1500. Possiblement el mot és degut a una síncope de l'antic terme per a una pronúncia més còmoda.

Cuca, can

Es tracta del nom amb què antigament es coneixia a can Cua.

El Convent

Al costat de les escoles estatals hi va haver també a Bordils una escola privada que durant més de 25 anys va ser dirigida per les Hermanas Terecianas Regulares de Nuestra Señora del Carmen. Aquesta escola de monges estava ubicada al mas actualment conegut com can Claveguera i d'aquí en prové el nom.

El Molí [əlmuˈli]

Aquest mas, situat al peu de la sèquia Vinyals, es caracteritza per tenir un molí que n'ocupa la planta baixa. El nom, doncs, se li va donar per la funció que tenia el mas.

Esponellà, can

El mas actualment conegut com ca n' Almeda era anomenat can Esponellà quan aquest era propietat de Baldiri Esponellà.

Estevenet, ca l' [ˈkaləstəβəˈnet]

Mas que data de l'any 1848 situat al camí del Pla. Aquest nom és un diminutiu del nom del propietari, que es deia Esteve i era de baixa estatura.

Estragó, ca l' [ˈkaləstrəˈɣo]

Al camí del Pla hi trobem situat ca l'Estragó, un mas que porta aquest nom amb motiu dels actuals propietaris. En tractar-se d'un nom que el mas porta des d'un temps molt recent, la majoria de bordilencs i bordilenques l'anomenen amb el nom que li van donar els antics propietaris, can Gasoet.

Gallard, can [ˈkaŋəˈɫar]

Es tracta d'una masoveria de can Prim, que n'era la casa pairal. Can Gallard es troba situat darrera de can Prim. Aquesta masoveria porta de nom el del masover.

Gasoet, can [ˈkaŋəzuˈet]

Es tracta de l'altre nom amb què es coneix ca l'Estragó. El motiu pel qual la gent anomenava aquest mas així és que un antic propietari es deia Gasau, tot i que tothom l'anomenava pel diminutiu que porta per nom el mas.

Gim, mas [ˈmazˈzim]

Nom amb què molts bordilencs coneixien can Marcó, nom del masover.

Joé, can [ˈkaŋzuˈe]

Aquesta masoveria porta el nom d'un antic masover, havia sigut d'uns marquesos.

Malhivern, can [ˈkamˈmaliˈβɛrn]

Can Malhivern és la meitat d'una masia. L'altra meitat és can Bisbe. Aquests dos masos en conformaven un de sol fa molts anys, però es desconeix el motiu de la divisió de l'habitatge. Possiblement es tracta de la zona on vivien els amos i la zona habitada pels servents, o potser es van haver de repartir el mas dos hereus. El motiu del topònim del mas és que un antic habitant de la casa sempre deia “que faria un mal hivern”, així que la gent el va començar a referir-se a ell per mitjà d'aquest malnom, fet que va donar el nom a la casa.

Mallorquí, can [ˈkamməluˈki]

Aquest mas porta aquest nom pel llinatge d'antics propietaris i no pas pel gentilici.

Marcó, can [ˈkammərˈko]

L'any 1604 va ser construït un mas al barri del Rissec que porta de nom el motiu donat al masover. Aquest masover es deia Gim, però tothom l'anomenava Marcó.

Marisch, mas

Nom que havia dut el mas de la Roda pel cognom d'un antic propietari.

Marrongo, cal [ˈkalməˈronɡu]

Nom d'un mas l'origen del qual desconeixem, tot i que podria tractar-se d'una aglutinació de mas + Rongo encara que continuem desconeixent el sentit del segon element.

Masó, can [ˈkamməˈzo]

Mas situat al camí de Medinyà caracteritzat per les seves finestres d'estil gòtic data de prop de l'any 1600. Francesc Mateu era fill del Pont Major, a Girona, i vivia en el mas Masó. En canviar de casa es va fer un trasllat de topònim i van passar a anomenar també mas Masó al que es troba situat a Bordils.

Mateu, can

Nom que consta a les escriptures del mas més conegut com la Torre. El terme és degut al cognom que encara conserven els actuals propietaris de la casa.

Moner, mas [ˈmazmuˈne]

Més conegut com cal Peix situat al camí del Pla. Es desconeix perquè a les escriptures l'habitatge apareix amb el nom de mas Moner.

Pau Peres, can

Nom amb què es coneixia anteriorment can Baldiret. El motiu d'aquest mot és el nom del seu antic propietari.

Peix, cal [ˈkalˈpeʃ]

Aquest és el nom amb què la majoria de bordilencs i bordilenques coneixen el mas Moner. El motiu d'aquest mot és el cognom d'un antic arrendatari.

Paraire, can [ˈkampəˈrajrə]

Cal Paraire és un gran mas actualment deshabitat en la qual suposem que antigament, a més de l'agricultura, es dedicaven a esquil·lar ovelles, ja que aquest és el significat del topònim que porta el mas, per tant provindria de l'ofici.

Pou, can [ˈkamˈpow]

Aquesta masia es troba situada al carrer de la Creu. Pel cognom dels antics propietaris, s'havia anomenat can Comas del Ban¹. Fou construïda vers l'any 1700. L'any 1800 l'hereu Comas va anar a la Guerra del Francès i no en va tornar. Va quedar-hi Maraciana Comas que es casà amb un Pou de Sant Martí Vell.

1 Ban: anomenem *ban* al masculí de *banda*. És possible que el Ban de Bordils sigui el conjunt de terrenys que, a causa del canvi en el cabal del riu Ter, van passar de ser territori de Cervià a ser-ne de Bordils. Per tant, porten aquest nom els terrenys que en un temps pretèrit es trobaven a l'altra banda del Ter. També és possible que es tractés d'una imposició per part d'un governador al poble de Bordils quan es va dividir el territori concedint a cada família un nombre de terrenys determinats en funció de la seva possessió econòmica. En fer-ho es podria haver obligat al poble a treballar les terres properes al Ter mitjançant un *ban*, que en aquest cas tindria un significat impositiu.

Prim, can [ˈkamˈpɾim]

Aquest mas és un dels més antics de Bordils. Situat al principi del camí de Medinyà, data de 1355. El motiu del nom és el cognom de la família que l'habitava

Pujades, mas

Els antics propietaris de l' actualment coneguda com la Cànova portaven de cognom Pujades, i aquest és el que va donar nom al del mas.

Riera, mas [ˈmazɾiˈeɾə]

Situat a la carretera que porta a Sant Joan de Mollet, molt a prop de la riera, trobem el mas Riera, anomenat així per la seva situació geogràfica.

Roda, mas de la [ˈmazðələˈroðə]

Tornant vers el barri de la Carretera, trobem aquest mas situat al carrer de la Creu. Al llindar d'una finestra hi trobem una pedra que data de l'any 1644. Aquest mas porta aquest nom des d'una data molt recent, concretament des de l'any 1995, quan va ser comprat pels actuals propietaris que li van posar nom, sense cap tradició sinó només pel seu gust. Antigament era conegut com ca l'Avellí, nom d'un antic propietari. Can Serrats era un altre nom que havia dut la casa a causa del cognom d'un propietari que ho havia tingut llogat. També havia portat del nom de mas Marisch i mas Amorós, tots en honor del cognom dels habitants del mas.

Ros del Pla, mas [ˈmazˈrozðəlˈpla]

Aquest mas porta el nom de l'antic propietari i data de l'any 1842. Va ser construït per una colla de paletes que passaven pels pobles i construïen masos.

Saliné, can [ˈkanˈsəliˈne]

Es tracta d'un altre nom del mas Sant Dionís degut al cognom dels propietaris.

Saló, mas

El mas Saló és el nom que consta en les escriptures de cal Conill Gros. El motiu d'aquest topònim és el llinatge dels amos del mas.

Salom, can

Can Salom és el nom que consta a les escriptures del mas conegut com can Batista. Aquest topònim era degut al cognom d'un antic propietari.

Sant Dionís, mas [‘ma’sandiu’nis]

Mas situat al camí del Pla datat del s.XIV. Antigament pertanyia als comtes de Camprodon, que residien a can Xapa. El mas Sant Dionís, el mas Moner i can Baldiret havien estat propietat del clergat, ja que els masos d’aquella època eren d’un ordre religiós, però més endavant van ser expropiats per l’estat i comprats per gent adinerada de Barcelona.

Serrats, can

És el nom amb què alguns encara coneixen el mas de la Roda. Aquest nom li va donar un antic habitant de la casa que la tenia llogada pel negoci dels sementals.

Sureda, can [‘kansu’ɾɛðə]

Vers les Hortes, trobem can Sureda, un mas anomenat així pel cognom del propietari. La casa va ser construïda l’any 1852. Era de la família Tallada, però els Sureda n’havien estat llogaters de sempre.

Tallada, can [‘kantə’λaðə]

Fent cantonada amb el camí del Pla, aquesta és una masia amb estructura típica del s.XIX. L’hereu Tallada prové del poble de Juià, concretament de can Tallada. Es va casar amb una pubilla de can Mascaró i es van fer aquesta casa a Bordils.

Torra, can [‘kan’torə]

Can Torra es localitza al carrer Almeda, prop de l’Ajuntament i de la pista Vella, se’n desconeixen les causes del nom. També es coneix amb el nom de can Mateu degut al cognom dels actuals propietaris de la vivenda.

Torre, la

Es coneix amb aquest altre nom can Baldiret a causa de la torre de planta quadrada que caracteritza aquesta edificació.

Viader, can [‘kambia’ðe]

Enfilant el passeig Aymeric arribem al nucli antic de Bordils on trobem can Viader, també conegut com can Berto o mas Augustí. Josep Viader, mestre en el temps de la Guerra, es va casà amb la noia de can Berto i la gent va passar a anomenar el mas can Viader.

Conclusions

Durant la realització de l'estudi hem pogut comprovar que la majoria dels noms dels masos de Bordils provenen del llinatge de la família que el va construir o hi va viure. Tanmateix, el llinatge dels propietaris normalment dona nom al mas, però aquest nom acostuma a ser substituït en variar el cognom de les futures generacions que habitaran la masia. Altres vegades el mas porta de nom el malnom que es va donar a un antic propietari o masover. En altres casos, el nom del mas no va referit a aquells qui l'habiten, sinó a la seva situació geogràfica com, per exemple, el mas Riera, o a una característica del mas com, per exemple, la Cànova, que prové de la unió dels mots casa i nova. Cal destacar, també, que hi ha masos amb més d'un nom, sobretot per raons diacròniques per canvi de propietari o habitant. Normalment, però, tot i canviar de propietari, el nom que té el mas a les escriptures es manté legalment i només varia el que crea la gent del poble a nivell oral.

Seria interessant investigar en un futur les cases integrades dins el nucli urbà de Bordils, ja que encara es conserven edificacions que, en el seu dia, van tenir molta importància i que tenen un valor històric significatiu com, per exemple, can Maureta o can Xapa, la qual encara conserva la forma de torre que tenia per defensar el recinte emmurallat de Bordils. Així mateix, en un futur caldria ampliar la recerca a més documentació antiga en la qual, possiblement, trobarem més masos antics que avui dia no es recorden.

Espais a la xarxa

www.bordils.org
www.celra.net
www.gencat.net
www.onomastica.cat

Bibliografia

- AADD (2010). *Nomenclàtor Geogràfic Oficial de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya / Institut d'Estudis Catalans.
- AMIGÓ, Ramon; Dolors ROIGÉ, Xavier TERRADO i Albert TURULL (1991). *Introducció a l'onomàstica*. Lleida: Diputació de Lleida (Quaderns de l'Institut, 7).
- ALCOVER, Antoni M., i Francesc de B. MOLL (1988). *Diccionari català-valencià-balear*, 10 volums. Palma de Mallorca: Editorial Moll (AlcM)
- BORRELL, Miquel. *Els pobles del Gironès: Bordils*. Bordils: Ajuntament de Bordils, s. d.
- BOTET i SISÓ, J. (1980 (1911)). *Geografia general de Catalunya*, vol. VI. Barcelona; Edicions Catalanes (reed.).
- COROMINES, J.; J. FERRER, J. GULSOY, Ph. RASICO i X. TERRADO (1989-1997). *Onomasticon Cataloniae*, 8 vol. Barcelona: Curial.
- MOLL, Francesc de B. (1987). *Els llinatges catalans*. Palma de Mallorca: Editorial Moll
- MOREU-REY, Enric (1982). *Els nostres noms de lloc*. Palma de Mallorca: Editorial Moll.

